

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องรามเกียรติ์ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมีต้นเค้ามาจากมหากาพย์ของอินเดียเรื่อง "รามายณะ" เชื่อกันว่าจินาเป็นภาษาสันสกฤตโดยฤาษีวาลมิกิ (Valmiki) มีความยาวประมาณ 25,000 โศลก และต้นฉบับมีถึง 3 ล้านวน อาจมีอายุราวศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกักราช ยกเว้นบทที่ 1 และบทสุดท้ายซึ่งอาจแต่งเติมขึ้นหลังจากนั้น แต่ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านสรุปว่าอาจแต่งขึ้นราวสมัยพุทธกาล เพราะของเดิมเป็นการเล่าเรื่องแบบมุขปาฐะไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร นอกเหนือไปจากมหากาพย์รามายณะของวาลมิกิแล้ว ยังมีรามายณะที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า "ทศรถชาดก" ซึ่งศรีสุรางค์ พูลทรัพย์กล่าวว่าอาจจะเก่ากว่าของวาลมิกิ ในเรื่องมหากาพย์ระบวงศาที่มีเรื่องย่อของรามเกียรติ์ เรียกว่า "ราโมชยาน"(ราม+อุปาชยาน) แทรกอยู่ในคัมภีร์ปุราณะเช่นกัน²

ชาวฮินดูถือว่ามหากาพย์รามายณะเป็นหนังสือสำคัญในลัทธิทางศาสนาและมีอิทธิพลต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งทางด้านวรรณคดี ศิลปกรรม นาฏยกรรม วัฒนธรรม คติความเชื่อ สำหรับความนิยมและนับถือคัมภีร์รามายณะนั้นมีสาเหตุหลายประการ ดังที่มีปรากฏในหนังสือ "บ่อเกิดรามเกียรติ์" พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 คือ³

1. ชาวฮินดูมีความเชื่อว่าหากได้ฟังคัมภีร์รามายณะจะสามารถล้างบาปได้ บรรณาการสิ่งใดก็จะสมความปรารถนา
2. ชาวฮินดูเคารพพระรามในฐานะที่มีบุญคุณใหญ่หลวงจากการอวดมารลงมาปราบอสูรและพระรามเมื่อมีพระชนม์ชีพอยู่สามารถที่จะทำให้ผู้ที่ตายไปแล้วฟื้นทุกคดีได้ ดังจะ

¹ อนุমানราชธน,พระยา งานนิพนธ์ชุดสมบูรณของ ศ.จ. พระยาอนุমানราชธน หมวดวรรณคดี เล่มที่ 1 เรื่องรวมเรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์. (กทม. : กรมศิลปากร,2531), หน้า 96.

² ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอินเดีย. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 63-66

³ กรมศิลปากร, บ่อเกิดรามเกียรติ์ พระราชานิพนธ์พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.(พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์,2584), หน้า 96.

เห็นได้จากประเพณีของฮินดูมักจะนำศพไปเผาที่ริมฝั่งแม่น้ำและผู้ตามศพต้องพรำบ่นคำพูดที่มีความหมายว่า "พระนามแห่งรามเท่านั้นที่แท้จริง"

3. ชาวฮินดูเชื่อว่าหากกล่าวคำว่า "ราม" ได้ 4 ครั้งจะสามารถทำให้ผู้ออกพระนามพ้นบาป

4. พระรามและนางสีดาเป็นตัวแทนแห่งความดีงามซึ่งสมควรต่อการเอาแบบอย่าง

ด้วยเหตุนี้ รามายณะจึงเป็นเรื่องที่มีเสน่ห์และเป็นที่ยอมรับมาจนถึงปัจจุบันนี้ ตรงตามความตั้งใจของฤาษีวาลมิกิที่ต้องการให้เรื่องรามายณะเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังจารึกไว้ในต้นเรื่องรามายณะว่า "ตราบใดโลกนี้มีพื้นดิน ซึ่งภูเขา ยังตั้งเป็นแท่ง และมีกระแสในแม่น้ำไหลเจือย ตราบนั้นรามายณะจะคงดำเนินทั่วไปตามปากนักรบ⁴

สำหรับรามายณะในประเทศอินเดียนั้นความนิยมในเรื่องของมหากาพย์ รามายณะดังที่กล่าวข้างต้นทำให้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การดัดแปลงเพื่อใช้เป็นกาพย์สำหรับเล่นละคร เล่นหนัง เช่น เรื่องมหาวิรจริตและอูตตรรามจริต ของกวีภวภูต⁵ รวมทั้งมีจัดการแสดงเรื่องพระรามในงานเทศกาลต่างๆ โดยเฉพาะงานเทศกาล "ดัสซารา" ในทางภาคเหนือของอินเดีย ซึ่งจัดขึ้นตรงกับช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี เริ่มตั้งแต่ตอน "ทศกัณฐ์ลักสีดาจนถึงทศกัณฐ์ล้ม" เรียกว่า "รามลีลา" หรืออาจนำมาแสดงเพียงบางตอนก็ได้ เช่น ตอนสีดาลุยไฟ พระรามตามกวาง เป็นต้น³ สำหรับทางภาคใต้ของอินเดียก็มีการแสดงเรื่องพระรามเช่นเดียวกันแต่เรียกว่า "กถักพิ" (Kathakali) และในราวเดือนเมษายนซึ่งเชื่อว่าเป็นเดือนประสูติของพระรามก็มีการประกอบพิธีสมโภชเรียกว่า "รามนวมี"⁶ นอกจากนี้ยังมีการแต่งเพิ่มเติมหรือดัดทอนจากมหากาพย์รามายณะของวาลมิกิโดยกวีผู้สร้างสรรค์ในสมัยต่างๆ และการที่มีรามายณะหลายสำนวนทั้งในส่วนของประเทศอินเดียอันเป็นต้นกำเนิดเองแล้ว ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็มีรามายณะเช่นเดียวกัน อันเนื่องมาจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมของอินเดียตั้งแต่อดีตจนกลายเป็นรากฐานทางอารยธรรมของคนในแถบเอเชียใต้แล้ว ยังส่งอิทธิพลต่ออารยธรรมอื่นๆ

⁴ เสฐียรโกเศศ, อุปกรณรามเกียรติ์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2518), หน้า 14 -15.

⁵ กรมศิลปากร, ปอเกิดรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า ๑.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗

โดยเฉพาะอารยธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁷ การที่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียต่างมีรามายณะเป็นแบบฉบับเฉพาะตนถือเป็นนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับคติความเชื่อและคุณค่าที่แฝงในมหากาพย์รามายณะของคนในภูมิภาคนี้

จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ แสดงว่าชาวอินเดียได้เข้ามาเผยแพร่ลัทธิศาสนาและวัฒนธรรมของอินเดียสมัยโบราณยังประเทศและชนชาติต่างๆ ที่อยู่ทางด้านตะวันออกและชนชาติที่ถือได้ว่ารับมหากาพย์รามายณะของวาลมิกิอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ชาวทมิฬและชาวเบงกาลี แต่เนื่องจากมหากาพย์รามายณะฉบับของวาลมิกินี้เป็นเรื่องลึกลับซึ่งหากจะทำให้ประชาชนคนสามัญทั่วไปเข้าใจและได้รับเนื่อนานูญจากการฟังมหากาพย์เรื่องนี้ จึงต้องมีการดัดแปลงขึ้นใหม่โดยใช้ภาษาสามัญที่คนธรรมดาทั่วไปสามารถเข้าใจได้อย่างตลอด ตัวอย่างเช่น รามายณะฉบับตุลลิตาสซึ่งเป็นภาษาฮินดี เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าว รามายณะที่แพร่หลายอยู่ในประเทศอินเดียจึงมีหลายสำนวนและหลากหลายภาษา มีความผิดเพี้ยนไปทั้งสมัยและสถานที่ตลอดจนในเรื่องของความหมาย ถึงแม้จะมีความพยายามในการรักษาตามแบบแผนดั้งเดิมก็ตาม ดังนั้นเรื่องรามเกียรติ์ที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียจึงน่าจะได้อาจมาจากเรื่องรามายณะของกลุ่มต่างๆ ในอินเดียมากกว่าที่จะได้ต้นเค้ามาจากรามายณะของวาลมิกิโดยตรง ด้วยเหตุนี้เรื่องเกี่ยวกับพระรามที่มีอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงไม่ได้เรียกว่ารามายณะแต่เรียกชื่ออื่น เช่น เรื่องศรีรามของมลายูและรามเกียรติ์ของประเทศไทย เป็นต้น

สำหรับการเผยแพร่อิทธิพลในเรื่องของมหากาพย์รามายณะออกสู่ดินแดนอื่น โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เนื่องมาจากการเจริญถึงขีดสุดของศิลปวิทยาการของอินเดียซึ่งรวมไปถึงมหากาพย์รามายณะโดยเฉพาะในสมัยคุปตะและหลังคุปตะ ได้มีการเผยแพร่ศิลปวิทยาการต่างๆ ออกไปภายนอกอย่างมากมาย โดยแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ แต่ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ประทานความเห็นว่าการแพร่กระจายอิทธิพลทางด้านศิลปวิทยาการในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นการขยายออกไปทางน้ำมากกว่าทางบก และความเจริญดังกล่าวได้ก่อให้เกิดอาณาจักรต่างๆ ขึ้นทั้งในบริเวณแหลมอินโดจีนและหมู่เกาะอินโดนีเซีย อาณาจักรเหล่านี้ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งตั้งอยู่ตลอดระยะทางการเดินเรือที่ภิกษุจีนเดินทางไปสืบทอดพระพุทธศาสนายังประเทศอินเดียเป็นต้นมา ในระยะเริ่มแรกศิลปวิทยาการต่างๆ ของอาณาจักรเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับศิลปะอินเดีย

⁷ ธีรยุทธ บุญมี, ความหลากหลายของชีวิตความหลากหลายทางวัฒนธรรม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, 2546), หน้า 201.

แบบคุปตะและหลังคุปตะอันเป็นต้นเค้ามามาก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็เปลี่ยนแปลงโดยมีลักษณะพื้นเมืองเข้ามาผสมจนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง⁸

สำหรับรามายณะในประเทศไทยนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์แสดงว่าชาวอินเดียได้เข้ามาเผยแพร่ลัทธิศาสนาและวัฒนธรรมอินเดียสมัยโบราณยังประเทศและชนชาติต่างๆ ที่อยู่ทางด้านตะวันออก และชนชาติที่ถือว่าได้รับมหากาพย์รามายณะของวาลมิกิอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ชาวทมิฬและชาวเบงกาลีรวมทั้งประเทศไทย เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการสืบเนื่องคดีเรื่องรามเกียรติ์มาจากบ้านเมืองและแคว้น "ทวาราวดี" และ "ละโว้" หรือ "ลพบุรี" นั้นเอง จึงมักเรียกชื่อกรุงศรีอยุธยาในจารึกสมัยสุโขทัยว่า "อโยธยาศรีรามเทพนคร" ซึ่งมีความหมายว่า "นครของพระราม" โดยมีนามเป็นทางราชการปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าว่า "กรุงเทพมหานครบวรทวาราวดีศรีอยุธยา"⁹

นอกจากนี้ยังเฉลิมพระนามาภิไธยพระมหากษัตริย์ว่า "พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุริยประทุมสุริยวงศ์พระเจ้ากรุงเทพมหานครบวรทวาราวดีศรีอยุธยา"¹⁰ ในคำให้การชาวกรุงเก่าจึงเรียกพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาทรงมุรธาภิเษกว่า "พระราชพิธีนารายณ์ประสมสินธุ์"¹¹ เพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระนารายณ์ ดังนั้นการเรียกชื่อบ้านเมืองนี้ว่า "อโยธยาศรีรามเทพนคร" และพระมหากษัตริย์ทรงมีพระนามาภิไธยว่า "รามาธิบดี" จึงเท่ากับยืนยันการยกย่องนามของเทพสุริยวงศ์ – พงศนารายณ์อันศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องรามเกียรติ์ที่มีการสืบสายมาแต่แคว้นทวาราวดีและละโว้หรือลพบุรี ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งเมืองละโว้หรือ "ลวปุระ" เป็นเมืองหลวงหรือศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองของแคว้น¹²

ในประเทศไทยเรื่องรามเกียรติ์มีปรากฏในหลายรูปแบบโดยฉบับที่รู้จักกันเป็นอย่างดี คือ ฉบับบทละครพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

⁸ สุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย : อินเดีย ลังกา ชาวขอม พม่า ลาว ไทย. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2538), หน้า 6, 125 - 128

⁹ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ. (พระนคร : คลังวิทยา, 2507), หน้า 57.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

¹¹ อนันต์ อมรรตัย (บรรณาธิการ). คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) และประชุมพงศาวดาร ภาค 80 จดหมายเหตุ เรื่อง การจลาจลเมื่อปลายแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช. (นนทบุรี, สำนักพิมพ์จดหมายเหตุ, 2548), หน้า 127.

¹² สุจิตต์ วงษ์เทศ. เรื่องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2542)

มหाराช รัชกาลที่ 1 เพราะเป็นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์ที่สุด เปลื้อง ณ นคร เชื่อว่านักปราชญ์และราชกวีในราชสำนักสมัยนั้นได้ร่วมกันแต่งขึ้นเพื่อเป็นฉบับหลวงสำหรับกรุงรัตนโกสินทร์ แทนที่ฉบับเดิมที่สูญหายถูกทำลายไปในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2¹³ โดยเรื่องรามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยามีลักษณะเป็นคำกลอนบทละคร เริ่มตั้งแต่ตอนพระรามประชุมพลจนถึงตอนองคตสื่อสาร¹⁴ นอกจากนี้วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาบางเรื่องมีการกล่าวถึงตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เช่น เรื่องลิลิตยวนพ่าย โคลงฉันท์ทวาทศมาส เป็นต้น โดยมีปรากฏเป็นหลักฐานทางด้านวรรณคดีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

นอกจากหลักฐานทางวรรณคดีที่เป็นเรื่องยาวดังกล่าวแล้วยังมีปรากฏการอ้างถึงตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ในเกร็ดและเรื่องสั้นต่างๆ เช่น เพลงยาว จึงแสดงว่ารามเกียรติ์เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทยโดยเฉพาะภาคกลางมาเป็นเวลานานแล้ว แต่กลับไม่มีปรากฏรามเกียรติ์ที่เป็นเรื่องยาวไว้เป็นหลักฐานทางวรรณคดีเหลืออยู่เลย ที่มีปรากฏก็เป็นคำพากย์และบทละครเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งมีลักษณะเป็นตอนๆ ไม่เป็นเรื่องยาวติดต่อกัน¹⁵ อาจเนื่องมาจากการสูญหายไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และ 2 ก็เป็นไปได้

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ไว้เป็นกลอนบทละคร แต่มีเหลืออยู่ในปัจจุบันเพียง 4 ตอนเท่านั้น คือ ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรดและพระลักษมณ์ต้องหอกกระบิลพิทจนถึงหนุมานผูกผม ตอนพระมงกุฎทรงลงศร ตอนท้าวมาลีวราชพิพากษาความ ตอนหนุมานเข้าห้องนางวานริน บานแผนกในต้นฉบับสมุดไทยบอกไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ จ.ศ. 1132 ตรงกับ พ.ศ. 2313 คือ ภายหลังการสร้างกรุงธนบุรี 3 ปี¹⁶ ซึ่งทั้งหมดนี้พระยาอนุমানราชธนะได้แสดงความเห็นว่าพระ

¹³ เปลื้อง ณ นคร, ประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2541), หน้า 217- 218.

¹⁴ ดาวรัตน์ ชูทรัพย์และสุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), บทละครเรื่องรามเกียรติ์ สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนพระรามประชุมพล – องคตสื่อสาร. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2541), หน้า 14.

¹⁵ องค์การคำของคุรุสภา, พระราชนิพนธ์บทละครรามเกียรติ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและเล่าเรื่องหนังสือรามเกียรติ์ของนายกี อยู่โพธิ์. (พระนคร : องค์การคำของคุรุสภา, 2506), หน้า 150.

¹⁶ เปลื้อง ณ นคร, ประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย. หน้า 211-212.

เจ้ากรุงธนบุรีน่าจะทรงพระราชนิพนธ์แก้ไขเพิ่มเติมจากต้นฉบับของเดิมเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาแต่เพียงบางตอน¹⁷ เนื่องจากข้อจำกัดทางเวลาและศึกสงครามในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทละครเรื่องรามเกียรติ์ได้เผยแพร่ไปหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีอินเดียเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ต่อมาได้แพร่กระจายไปยังประเทศอินโดนีเซีย กัมพูชา ไทย พม่า ลาว และประเทศอื่นๆในภูมิภาค จากการติดต่อโดยการแลกเปลี่ยนสินค้า การเผยแพร่ศาสนาหรือแม้แต่การทำสงคราม บทละครหรือนาฏยศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ย่อมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางสังคม การเมืองการปกครองตลอดจนคติความเชื่อต่างๆ แต่ถึงอย่างไรตัวละครสตรีของรามเกียรติ์ก็ยังคงแฝงไว้ซึ่งคุณค่าที่ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์และสังคมได้กำหนดเพื่อใช้ในการขัดเกลาผู้คนในสังคม ดังนั้นมหากาพย์รามายณะจึงเป็นตัวอย่างของวรรณคดีที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาทและสิทธิของสตรีในแต่ละประเทศได้เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของสตรีในแต่ละประเทศย่อมมีความเหมือนหรือแตกต่างกันซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของสังคมภายนอกที่ได้แพร่กระจายวัฒนธรรมและผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นมา ดังนั้นรามายณะจึงเป็นเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสตรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามสภาพสังคม คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในสมัยนั้นๆ ได้

หากแต่บางครั้งปัญหาในการที่เราจะนำมหากาพย์รามายณะที่มีอยู่หลากหลายสำนวนมาทำการศึกษเปรียบเทียบคงเป็นเรื่องยาก หรือทำได้เพียงผิวเผินและก่อให้เกิดความสับสนได้ง่าย ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษามหากาพย์รามายณะฉบับวาลมิกิของประเทศอินเดียและวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 โดยมุ่งเน้นศึกษาที่ตัวละครนางสีดา ซึ่งอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามภาษาและสำเนียงการพูดในแต่ละท้องถิ่น โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบถึงบทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตรภรรยาและมารดาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดียเปรียบเทียบกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ของไทย อันเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญเรื่องหนึ่งในโลก เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสตรีในประเทศทั้ง 2 เป็นสำคัญ

2. โจทย์วิจัย

ผู้วิจัยต้องการทราบถึงบทบาทสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาสะท้อนผ่านตัวละครนางสีดาในเรื่องรามายณะของอินเดียและรามเกียรติ์ของไทย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน

¹⁷ พระยาอนุমানราชธน, รวมเรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์, หน้า 194.

ออกไปบ้าง อย่างไรก็ตามก็ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่องรามายณะได้กำหนดบทบาทสตรีให้มีความแตกต่างตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการแสดงให้เห็นถึง บทบาทของ บุตร ภรรยาและมารดา

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่องบทบาทของสตรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สะท้อนผ่านเรื่องรามเกียรติ์ กรณีศึกษา คือ ประเทศอินเดียและไทย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทสตรีสะท้อนผ่านตัวละครที่ถูกกำหนดจากผู้สร้างสรรค์ซึ่งสามารถสะท้อนวิวัฒนาการของสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและคติความเชื่อซึ่งเป็นข้อเท็จจริงในแต่ละยุคสมัยของประเทศอินเดียและไทย
2. เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของสถานภาพ บทบาทและสิทธิสตรีของประเทศอินเดียและไทยในวรรณกรรมผ่านตัวละครเรื่องรามายณะ

4. ขอบเขตในการศึกษา

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบทบาทของสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาโดยสะท้อนผ่านตัวละครนางสีดาในเรื่องรามายณะของอินเดียและรามเกียรติ์ของไทย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายบทบาทสตรีในประเทศอินเดียและไทย โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาและเปรียบเทียบสถานภาพ บทบาทและสิทธิสตรีในสังคมของประเทศทั้ง 2 ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง อีกทั้งบทบาท สถานภาพและสิทธิสตรีของแต่ละประเทศในปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตของประเทศอินเดียสมัยมหากาพย์และประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์มาน้อยเพียงใด

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการเปรียบเทียบบทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดียและวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ของไทย ดังนั้นการกำหนดพื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่หรือประเทศที่เชื่อว่ามหากาพย์รามายณะเจริญสูงสุดและมีหลักฐานของการแพร่กระจายไปยังประเทศต่างๆในภูมิภาคเอเชีย ดังนี้

ประเทศอินเดีย การเลือกศึกษาประเทศอินเดียเนื่องจากเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวิทยาการต่างๆ อีกทั้งยังเป็นประเทศต้นกำเนิดของมหากาพย์เรื่องรามายณะก่อนจะเผยแพร่ไปยังส่วนต่างๆ ของภูมิภาคเอเชีย

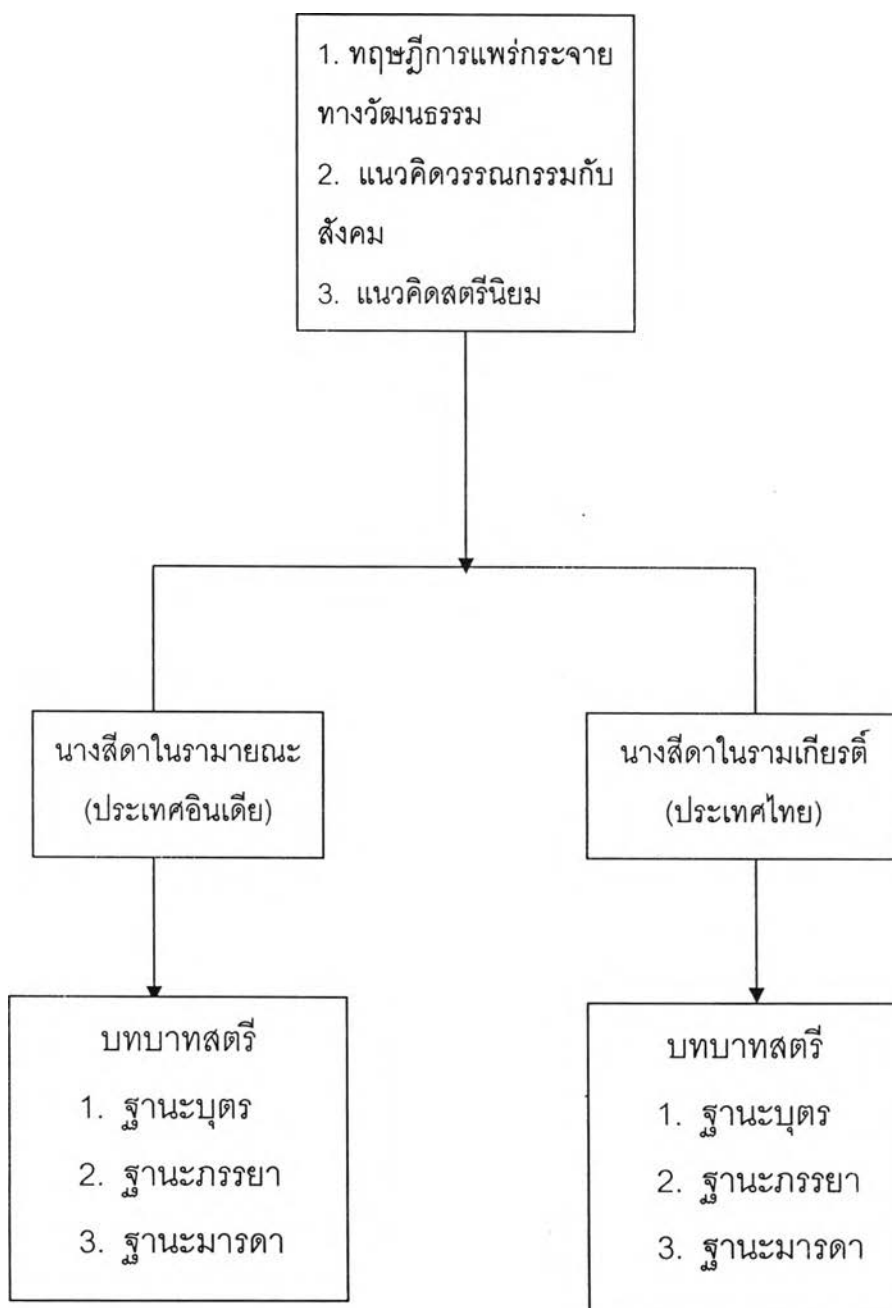
ประเทศไทย วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ได้ชื่อว่าเป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญและคงอยู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยแสดงออกในทางสัญลักษณ์ เช่น ชื่อของพระรามถูกนำมาใช้เป็นพระนามของพระมหากษัตริย์ไทย เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี ชื่อของสถานที่และถนนหนทางในกรุงเทพมหานครเช่น ถนนพระราม 4 ถนนพระราม 9 สะพานพระราม 8 แม้กระทั่งตัวพยัญชนะของไทยตัว "ท" อ่านออกเสียงว่า "ท มณฑ" เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความแน่นแฟ้นของเรื่องรามเกียรติ์ที่มีต่อสังคมไทย

4.3 ขอบเขตข้อมูลจากวรรณกรรม

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสตรีในรามเกียรติ์และมหากาพย์เรื่องรามายณะมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาเปรียบเทียบจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ของไทยและมหากาพย์รามายณะของอินเดีย สำหรับขอบเขตในงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์บทบาทสตรีของนางสีดาโดยใช้วรรณกรรม 2 เล่มประกอบการวิเคราะห์ คือ

1. รามายณะของฤาษีวาลมิกิ เรียบเรียงเป็นโคลงฉันท์โดย สุภร ผลชีวิน
2. รามเกียรติ์ ฉบับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. นิยามศัพท์

6.1 นิยามศัพท์ทั่วไป

1. รามเกียรติ์ หมายถึง วรรณกรรมที่กล่าวถึงเกียรติคุณและคุณงามความดีของพระรามจากการปราบทศกัณฐ์ ซึ่งในประเทศอินเดียเรียกว่า “รามายณะ” แต่ประเทศไทยเรียกว่า “รามเกียรติ์”
2. บทบาทสตรี หมายถึง ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงถึงความเป็นสตรีจากการเรียนรู้ด้วยวิธีสังเกตบุคคลที่อยู่รอบข้าง การอบรมสั่งสอนของบิดามารดาและตัวแทนของสังคมในการขัดเกลาจนเกิดอัตลักษณ์ทางเพศหญิงขึ้น ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึงบทบาทสตรีในฐานะภรรยาและบุคคลทั่วไปในสังคม
3. เอเชีย หมายถึง ประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชีย ในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึงประเทศไทยและอินเดีย

6.2 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1. ระบบปิตาธิปไตย หมายถึง ระบบที่ชายเป็นใหญ่โดยมีอำนาจครอบงำเหนือสตรี แสดงออกในรูปแบบของบทบาทที่ชายเป็นใหญ่ มีอำนาจในการแบ่งแยกทางเพศ การดูถูกเหยียดหยาม การกดขี่ การทารุณทางเพศและเห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่ไม่มีจิตใจ มีค่าเป็นเพียงทรัพย์สินทำให้สตรีตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน
2. ทฤษฎีสตรีนิยม หมายถึง แนวคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงเพื่อทำความเข้าใจต่อสถานภาพที่ตกต่ำและถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่ของสตรี ซึ่งบุรุษเป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรี รวมทั้งเป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจในบทบาทของสตรีที่มีต่อสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว
3. นางสีดา หมายถึง ตัวละครสตรีสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะมีฐานะเป็นภรรยาของพระราม ขาดิกำเนิดเดิมของนาง คือ พระลักษมีโดยอวตารลงมาเพื่อช่วยพระรามปราบทศกัณฐ์ เพราะนางถูกทศกัณฐ์ลักไปยังกรุงลงกาเพื่อเป็นมเหสีจึงเป็นเหตุให้พระรามติดตามมาสังหารในที่สุด

7. สมมติฐานในงานวิจัย

1. บทบาทและสิทธิของสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาซึ่งสะท้อนจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะของอินเดียและรามเกียรติ์ของไทยไม่แตกต่างกัน
2. บทบาทและสิทธิของสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาจากเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ได้รับอิทธิพลจากอำนาจของระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) โดยสะท้อนผ่านระบบสัญลักษณ์จากวรรณกรรม

8. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง "บทบาทสตรีในรามเกียรติ์ : ศึกษาเปรียบเทียบนางสีดาของอินเดียและไทย" เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยมุ่งเน้นวิจัยเชิงเอกสารเป็นสำคัญ

ส่วนที่ 1 การค้นคว้าจากเอกสาร

การศึกษาเรื่อง "บทบาทสตรีในรามเกียรติ์ : ศึกษาเปรียบเทียบนางสีดาของอินเดียและไทย" นั้น การเก็บข้อมูลส่วนใหญ่จำเป็นต้องมุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาเอกสารที่มีผู้ได้ทำการศึกษารวบรวมมาแล้วเป็นการศึกษาในระยะแรก ประกอบด้วย หนังสือ บทความ ต่างๆ รายงานการวิจัย ตลอดจนทั้งเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานทางด้านวัฒนธรรม กรมศิลปากร หน่วยงานเกี่ยวข้องกับสตรีต่างๆ ตลอดจนงานสถานทูตและสมาคมของประเทศที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ได้แก่ ประเทศอินเดียและไทย เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้น สำหรับหนังสือที่ใช้เป็นหลักในการศึกษา ได้แก่

1. รามเกียรติ์เล่ม 1 – 4 ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1
2. รามายณะฉบับแปลเป็นโคลงฉันท์ของสุภร ผลชีวิน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์และการเขียนรายงาน

1 การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้เน้นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก ดังนั้นการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูลจะควบคู่กันไป ถือเป็นตรวจสอบข้อมูลจากฉบับที่ภาคสนามเพื่อให้ข้อมูลที่ได้อาจใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยได้ทำการจัดระบบข้อมูลด้วยการแยกประเภทของข้อมูล เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลดิบที่ได้จากการศึกษา

โดยใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แนวคิดวรรณกรรมกับสังคมและแนวคิดสตรีนิยม เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมีหน่วยวิเคราะห์ คือ บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดา ศึกษาเปรียบเทียบจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ของไทยและมหากาพย์ รามายณะของประเทศอินเดีย ภายใต้บริบทของ "ระบบปิตาธิปไตย" (Patriarchy) บทบาทเพศ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคมไทยและอินเดีย คติความเชื่อของศาสนาพุทธ และฮินดู ดังนี้

บทบาทสตรีของนางสีดา ในรามายณะ(ประเทศอินเดีย)	บทบาทสตรีของนางสีดา ในรามเกียรติ์ (ประเทศไทย)
1. บทบาทความเป็นบุตร	1. บทบาทความเป็นบุตร
2. บทบาทความเป็นภรรยา	2. บทบาทความเป็นภรรยา
3. บทบาทความเป็นมารดา	3. บทบาทความเป็นมารดา

2 การเขียนรายงาน เป็นการเขียนรายงานแบบพรรณนาและใช้การวิเคราะห์ ซึ่งอิงอยู่กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural diffusion) วรรณกรรมกับสังคม สตรีนิยม (Feminism) เพื่อใช้ในการแสดงถึงผลการศึกษาและมองภาพรวม ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

9. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 รามายณะที่มีลักษณะการประพันธ์ไว้เป็นแบบฉบับ มีลักษณะเพื่อ เป็นแบบฉบับ เน้นที่ความไพเราะของการแต่งและการนำไปเป็นแบบอย่างต่อไปตามแต่ละ ภูมิภาค มีการเก็บเนื้อหาให้มีความใกล้เคียงกับฉบับของวาลมิกิมากที่สุด อีกทั้งมีความสำคัญใน แห่งของการอ้างอิง ดังนี้

สุกร ผลชีวิน¹⁸ ได้แปลรามายณะฉบับวาลมิกิโดยการแปลย่อในลักษณะของ โคลงฉันท์ แม้จะบอกในตอนท้ายว่าไม่ได้ทำการต่อเติมเลยก็ตาม แต่มีการตัดของเก๋าลง เช่น ในตอนศึกระหว่างกองทัพพระรามกับเสนาของทศกัณฐ์

¹⁸ สุกร ผลชีวิน, รามายณะของพรหมฤๅษีวาลมิกิ. (กรุงเทพมหานคร: องค์การคำของคุรุสภา, 2520).

เปลื้อง ณ นคร¹⁹ ได้แต่งเรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์ไว้ใน “ประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนักศึกษา” โดยแต่งไว้ไม่ใช่เป็นลักษณะเกร็ดย่อยของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้แต่งตลอดทั้งเรื่อง ได้แก่ โคลงพาลีสอนน้องและโคลงทศรถสอนพระราม งานในลักษณะเดียวกับการแต่งของเปลื้อง ณ นคร คือ รามเกียรติ์ฉบับของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี²⁰ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้รวมทั้งสิ้น 4 ตอน คือ พระมงกุฎ หนุมานเกี่ยวนางวานริน ทำวมาลีวราช และชูปหอกกบิลพัสดุ์ แต่พระองค์ไม่ได้แต่งเรียงตามเหตุการณ์ที่เกิดตามเรื่องของรามเกียรติ์ นอกจากนี้หากพิจารณาดูที่สำนวนและการเก็บใจความแล้วพบว่ามีลักษณะที่เร่รังรัดเป็นเพราะในยุคสมัยของพระองค์บ้านเมืองเต็มไปด้วยภาวะศึกสงคราม

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1²¹ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ร่วมกับบรรดากวีในราชสำนัก โดยพระองค์ได้เก็บรวบรวมใจความได้สมบูรณ์จนถึงถือว่ารามเกียรติ์ฉบับของพระองค์มีเนื้อหาสมบูรณ์มากที่สุด ด้วยเหตุที่ว่าพระองค์ต้องการให้เป็นรามเกียรติ์ฉบับหลวงของสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อทดแทนฉบับเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่สูญหายไปในช่วงสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2310

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2²² พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ โดยทรงเก็บสำนวนจากฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 แต่มุ่งเน้นเพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับประกอบการแสดงโขนและละครใน ซึ่งในปัจจุบันยังคงยึดถือเป็นแบบอย่างเพื่อใช้เป็นบทโขน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเลือกนิพนธ์ไว้เพียงบางตอนที่เหมาะสมต่อการแสดงนาฏยศิลป์เท่านั้น

¹⁹ เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, 2517), หน้า 114-115.

²⁰ องค์การคำของคุรุสภา, พระราชนิพนธ์บทละครรามเกียรติ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและเล่าเรื่องหนังสือรามเกียรติ์ของนายกี อยู่โพธิ์. (พระนคร: องค์การคำของคุรุสภา, 2506).

²¹ กรมศิลปากร, บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2527).

²² กรมศิลปากร, บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2528).

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4²³ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เพียงตอนเดียว คือ ตอนพระรามเดินดง ซึ่งพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ก่อนจะทรงผนวช โดยในตอนพระรามเดินดงนี้เป็นเรื่องราวของพระรามหลังจากออกบวชและได้เดินทางไปในป่าพร้อมกับพระลักษมณ์ และนางสีดา พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร ได้ให้ความเห็นว่ากรณีที่พระองค์ทรงเลือกนิพนธ์ในตอนนี้อาจเป็นเพราะมีลักษณะชีวิตคล้ายกับของพระองค์นั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5²⁴ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในระเบียบวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้วเพียงบางตอนเท่านั้น ไม่มีลักษณะเป็นเรื่องยาวดังเช่นที่พระมหากษัตริย์พระองค์อื่นได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว²⁵ พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้หลายตอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด คือ บทละครเบิกโรง บทร้องและบทพากย์และตอนอภิเษกสมรสซึ่งทั้ง 3 ตอนพระองค์ได้พยายามใช้ชื่อตัวละครและพยายามเดินเรื่องตามแบบฉบับเดิมของวาลมิกิ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์ในอุตรกัณฑ์เป็นบางส่วนด้วย หากเมื่อพิจารณาดูแล้วจะพบว่างานที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์นั้นมักมุ่งเน้นในเรื่องของยุทธวิธีของสงคราม เช่น การปลอมพล จองถนน เผลดงกาและเรื่องของสตรี เป็นต้น

นอกเหนือไปจากรามเกียรติ์ที่เป็นฉบับในพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว ยังมีปรากฏรามเกียรติ์ในฉบับต่างๆ เช่น

ประพันธ์ สุคนธชาติ²⁶ ได้รวบรวมรามเกียรติ์ ตอนนางลอยจากหลายแหล่งเริ่มตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบันซึ่งมีเนื้อหาและสำนวนในแต่ละสมัยที่แตกต่างกัน

²³ กรมศิลปากร, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามเดินดงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2527).

²⁴ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร, ชุมนุมพระนิพนธ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2517).

²⁵ กรมศิลปากร, รามเกียรติ์ชุดเบิกโรงในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2527).

²⁶ ประพันธ์ สุคนธชาติ, รามเกียรติ์ตอนนางลอย, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2513).

กรมศิลปากรก็ได้มีการรวบรวมบทโขนและละครเรื่องรามเกียรติ์เพื่อใช้กับการแสดง เช่น บทโขนชุดศรพรหมมาศตร์²⁷ นอกจากนี้ยังปรากฏรามเกียรติ์ฉบับประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ ซึ่งเป็นการรวบรวมคำพากย์ที่มีมาในอดีต ซึ่งคำพากย์จะเป็นการสื่อความเข้าใจได้ดีกว่าบทร้อง โขนและละคร ซึ่งมักจะสอดแทรกความต้องการบางอย่างของผู้เขียนบทพากย์ได้ง่ายกว่าบทร้อง โขนและละคร²⁸

นอกเหนือไปจากรามเกียรติ์ฉบับหลวงหรือที่มีภาษากลางแล้ว รามเกียรติ์ยังมีฉบับภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องกันตามพื้นบ้านและนิทานเหล่านี้ยังส่งอิทธิพลต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก เช่น ฉบับลานนาไทยและฉบับอีสาน เป็นต้น

สำหรับรามเกียรติ์ฉบับสำนวนภาษาลานนาไทยนั้นที่เป็นนิทานชาดกนอกนิบาติเน้นในเรื่องคุณธรรมของตัวละคร เช่นเดียวกับพระลัก - พระลามของทางอีสาน ที่เน้นในเรื่องของหน้าที่และความกตัญญู เป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามรามเกียรติ์ฉบับลานนาและอีสานต่างก็จบเรื่องด้วยพุทธบารมีเหมือนกับนิทานชาดกทั้งหลาย นอกจากนี้ พิชิต อัครนิจ ได้ศึกษาเปรียบเทียบถึงรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ที่เป็นภาษาลานนาไทย ส่วนรามเกียรติ์ของภาคใต้นั้นไม่ได้แต่งให้เป็นแบบฉบับสมบูรณ์แต่มีลักษณะเป็นเรื่องเป็นตอน เช่น ฉบับบ้านควนเกย วัดท่าแค ราชพิลาป และฉบับบ้านปอดาน ลักษณะคำประพันธ์และการดำเนินเรื่องคล้ายภาคกลางมากจนไม่สามารถระบุได้ว่าฉบับใดเป็นต้นเค้า เนื่องจากไม่ปรากฏช่วงเวลาของการแต่งนอกจากการตั้งสมมติฐานเท่านั้น

ปี พ.ศ. 2522 พิชิต อัครนิจ²⁹ ได้ศึกษา “การเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของล้านนาไทย” โดยงานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษารายละเอียดโดยเฉพาะด้านความคล้ายคลึงและความแตกต่างของเนื้อหา รวมถึงบทบาท พฤติกรรมของตัวละคร ภาษาและสำนวนโวหารของรามเกียรติ์ฉบับล้านนาไทย ได้แก่ พรหมจักร หอระมาน ปรีมเหียรและรามลักษณะ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

²⁷ กรมศิลปากร, บทโขนชุดพรหมมาศตร์, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร, 2503).

²⁸ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตรนิจาตุรงค์, คำพากย์รามเกียรติ์ภาคหนึ่ง, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2572).

²⁹ พิชิต อัครนิจ, การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ศูนย์กลางหนังสือเชียงใหม่, 2522)

จุดประสงค์ในการสร้างสรรค์รามเกียรติ์ฉบับล้านนาไทยเพื่อเป็นอุทธรณ์ของการประพุดิตัวโดยสามารถนำไปใช้สำหรับเทศน์หรืออ่านให้ผู้คนในโอกาสต่างๆ เช่นเดียวกันทั้ง 4 ฉบับ ซึ่งเนื้อหาของรามเกียรติ์ฉบับล้านนาไทยทั้ง 4 เรื่องมีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน เช่น ความคล้ายในเหตุการณ์กำเนิดตัวละครสำคัญโดยเฉพาะนางสีดา การเลือกคู่ของนางสีดา ทศกัณฐ์ลักนางสีดาไว้ที่เมืองลังกา พระรามพลัดพรากจากนางสีดาเป็นครั้งที่ 2 เป็นต้น ส่วนความแตกต่างของเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ การลำดับเหตุการณ์สำคัญ เนื่องจากการพบกันครั้งแรกระหว่างพระรามกับนางสีดาในพรหมจักรกล่าววว่า "พรหมจักรสำเร็จการศึกษาจากสำนักทิศาปาโมกข์แล้วกลับไปยังเมืองพาราณสี พระเจ้าพรหมทัตได้ยกราชสมบัติให้แต่ต่อมาได้สละราชสมบัติเพื่อเดินทางออกตามหานางคۇบุญจนได้พบกับนางสีดา แต่หอรมานและปรั้มเหียรกล่าวว่า "เมื่อพระรามราชหรือพรามราชได้สำเร็จการศึกษาแล้วได้เดินทางกลับพระนคร ระหว่างทางผ่านไปทางอาศรมของพระฤาษีซึ่งเป็นบิดาบุญธรรมของนางสีดาในขณะที่กำลังมีการยกศรเสียดายหาคู่ให้แก่นางสีดา พระรามราชหรือพรามราชได้เข้าร่วมในพิธีและสามารถได้นางสีดาไป ส่วนเรื่องรามลักษณะกล่าวว่า หลังจากไปช่วยเมืองข้างคียงปราบกาแล้วกุมารรามลักษณะก็ออกศึกษาศิลปวิทยากับสมณะในป่า ต่อมาพระอาจารย์ได้รับเชิญไปร่วมรับสังฆทานในเมืองพาราณสี เนื่องในโอกาสที่พระยาทั้งหลายมาร่วมพิธีแข่งขันขึ้นสายศรเพื่อหาคู่ให้แก่นางชมุสีดาและกุมารสามารถขึ้นครได้จึงได้นางชมุสีดาเป็นมเหสี เป็นต้น

สำหรับบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครสำคัญในเรื่อง เช่น พระราม พระลักษณะ นางสีดา หนุมาน ทศกัณฐ์มีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันบ้าง เช่น พระรามในเรื่องพรหมจักรได้รับการยกย่องให้เป็นพระโพธิสัตว์ดั่งนั้นตัวเอกในเรื่องนี้ คือ พรหมจักรจึงเป็นแบบแผนของการปฏิบัติดีตามหลักปัญจศีลเพราะจะไม่ใช่ผู้สังหารศัตรูด้วยตนเอง ตรงข้ามกับเรื่องหอรมาน ปรั้มเหียรและรามลักษณะเพราะในเรื่องเหล่านี้พระรามเป็นผู้สังหารทศกัณฐ์ด้วยตนเองทั้งสิ้น

ดังนั้นจากการศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า รามเกียรติ์เป็นเรื่องที่มีการแพร่หลายอยู่ในอาณาจักรล้านนาไทยในอดีตมานานแล้ว ดังปรากฏว่าได้มีผู้นำมาแต่งขึ้นหลายสำนวน แต่ละสำนวนยังได้พบในที่ต่างๆ อีกหลายแห่ง บางสำนวนจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก

ปี พ.ศ. 2518 พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ³⁰ ได้ทำการศึกษาและตรวจชำระหนังสือเรื่องพระลัก - พระลามของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งในงานวิจัยฉบับ

³⁰ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระลัก - พระลาม. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2518).

นี้พบว่าหนังสือเรื่องพระลัก-พระลามนั้นมีมาแต่โบราณ นักปราชญ์สมัยก่อนได้จารึกลงในใบลาน มี 2 ฉบับ คือ ฉบับร้อยแก้วและฉบับร้อยกรองโดยที่พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระได้พยายามตรวจชำระตามลักษณะอักษรไทยน้อย ได้แก่ การใช้คำสั้นๆ เช่น พระลัก – พระลามแทนที่จะใช้คำว่า พระลักษณ์ – พระราม เป็นต้น อีกทั้งยังคงพยายามรักษาถ้อยคำภาษาดั้งเดิมของชาวอีสานไว้โดยไม่ได้แผลงมาเป็นภาษาปัจจุบัน เช่น กวาง – กวง, ของเพื่อน – ของเพิ่น, วรรณคดี – คำพูด เป็นต้น

สำหรับเนื้อเรื่องจะมีลักษณะเป็นตอนไม่สมบูรณ์ตลอดเรื่อง โดยพระลัก – พระลามฉบับร้อยแก้วเริ่มต้นจากพระลัก – พระลามออกเดินทางจากกรุงศรีสัตตนาคนหุตไปยังเมืองลังกา ซึ่งขากลับมาทางเมืองอินทปัตถนคร คือ ประเทศเขมรปัจจุบันโดยเดินทางมาตามลุ่มแม่น้ำของหรือแม่น้ำโขงจนกระทั่งมาถึงล้านช้างซึ่งได้มีกล่าวไว้ในฉบับร้อยแก้วโดยละเอียด ส่วนฉบับร้อยกรองนั้นเป็นคำกลอนและเริ่มต้นตั้งแต่พญาฮาบพนาสวณลงมาเกิดแล้วได้ครองกรุงลังกา จากนั้นขึ้นไปเรียนมนต์ทิพย์จากพระอินทร์เมื่อเรียนจนจบทางด้านไสยศาสตร์มนต์ทิพย์แล้วจึงกลับมาครองกรุงลังกาตามเดิม พระอินทร์ได้ส่งนางสุชาดาดาลงมาจุติในครรภ์ของนางจันทาผู้เป็นมเหสีของพญาฮาบพนาสวณ ในเนื้อเรื่องพระลัก – พระลามฉบับร้อยกรองนี้มีลักษณะคำประพันธ์แบบตัดตอนข้อความ บางตัวละครไม่มีปรากฏ เช่น องคต หรือหอกโมกขศักดิ์ เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2522 ฉันทส ทรวงช่วย³¹ ได้ศึกษาเรื่องรามเกียรติ์กับวรรณกรรมในท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช, รามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง, ราชานิลาป คิดถึงสีดา ฉบับวัดปรางหมูนอก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง, พาลีสนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อदान อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จากการศึกษาพบว่ารามเกียรติ์ฉบับของภาคกลาง ได้แก่ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มากที่สุด, ราชานิลาปคำฉันท์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เกี่ยวข้องกับราชานิลาป คิดถึงสีดาและโคลงเรื่องพาลีสนน้อง ฉบับหอสมุดแห่งชาติมีความเกี่ยวข้องกับพาลีสนน้องคำกลอน ซึ่งทั้งหมดนี้มีความเกี่ยวเนื่องทั้งทางด้านอนุภาค คือ รายละเอียดของเนื้อเรื่องซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนที่เล็กที่สุดแต่เปลี่ยนแปลงได้ รูปแบบคำประพันธ์และถ้อยคำภาษา โดยบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 มีอนุภาคเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่น

³¹ ฉันทส ทรวงช่วย, รามเกียรติ์กับวรรณกรรมในท้องถิ่นภาคใต้. (สงขลา:

โครงการบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2522).

ภาคใต้ทุกฉบับ เช่น ลักษณะตัวละครในเรื่องจะต้องเป็นมนุษย์แต่มีความสามารถทางด้านธนู และศิลปะการต่อสู้ตลอดจนเวทมนต์ต่างๆ อีกทั้งมักกล่าวว่าอาวุธมาจากพระนารายณ์ ส่วนนางเอกนั้นต้องมีเหตุให้ถูกตัวโกงลักพาตัวไปและเป็นต้นเหตุให้เกิดสงครามแต่นางเอกจะจงรักภักดีต่อพระเอกคนเดียวเท่านั้น สำหรับตัวโกงนั้นจะมีสิบเคียว สิบหน้า ยี่สิบมือถืออาวุธต่างๆ ทำนองเดียวกับทศกัณฐ์ เป็นต้น

ดังนั้นการวิเคราะห์ในเรื่องอนุภาคทำให้ได้ข้อสรุปว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีอนุภาคร่วมกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ตั้งแต่ต้นเรื่องอันว่าด้วยกำเนิดต่างๆ ทศกัณฐ์ลักนางสีดา พระรามตามนางสีดา พระรามได้บริวาร ศีกลงกา ข่าทศกัณฐ์ ได้นางสีดาคืนและพระฤๅษ - พระลบประลองศร อย่างไรก็ตามอนุภาคของเรื่องบางส่วนก็มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ตอนนางกาลอัจนาสาปนางสวาทะ ไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องการให้ไปยืมขาคเดียวเหนียวกินลมตลอดจนเงื่อนไขในการแก้คำสาปของนางสวาทะ เป็นต้น

สรุปเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของภาคใต้ ได้แก่ อิทธิพลต่อการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องไสยกลางต่างๆ เช่น การแก้บน การดูฤกษ์ยาม การเสี่ยงโชค ทำนายโชคชะตาราசி การสาปแช่ง เป็นต้น อิทธิพลต่อการละเล่นพื้นเมืองและอิทธิพลต่อการสั่งสอนจริยธรรมตลอดจนอิทธิพลต่อค่านิยมของคนในสังคม

9.2 หมายเหตุในเชิงตีความและอธิบายความ ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษารามเกียรติ์จากผู้ที่เคยศึกษามาก่อน โดยได้นำรามเกียรติ์ที่มีลักษณะเป็นแบบฉบับดังที่กล่าวในหัวข้อที่ 1 มาศึกษาในเชิงตีความและอธิบายความของรามเกียรติ์ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว³² ในหนังสือเรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ พระองค์ได้ทำการวิเคราะห์ที่มาของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์กับเรื่องย่อของมหากาพย์รามายณะ นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นพระองค์แรกที่ศึกษาทางด้านการตีความและให้ความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องวรรณกรรมรามเกียรติ์ของไทยกับมหากาพย์รามายณะก่อนผู้อื่นจนกลายเป็นแบบแผนให้มีผู้ศึกษารามายณะในลักษณะของการตีความกันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อมา

³² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์. (พระนคร: องค์การค้ำของครุสภา, 2503).

เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป ได้ทำการศึกษาถึงที่มาและแนวคิดของรามเกียรติ์ ดังที่มีปรากฏในงานเรื่อง ประชุมเรื่องพระรามและแนวคิดจากวรรณคดี³³ อุปกรณ์รามเกียรติ์³⁴ และ สมญาภิธานรามเกียรติ์ ซึ่งในงานดังกล่าวได้มีการบอกถึงที่มาของรามายณะในฉบับต่างๆ เช่น รามายณะฉบับเบงกอลี รามายณะฉบับกาลิทาส รามายณะในคัมภีร์ปุราณะ เป็นต้น ตลอดจน การแพร่ขยายความนิยมของรามเกียรติ์จากอินเดียไปยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤตติยากร³⁵ ได้ทรงนิพนธ์และประทาน คำวิจารณ์เปรียบเทียบถึงรามเกียรติ์ในฉบับต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น กัมพูชา อินโดนีเซีย เป็นต้น

9.3 รามเกียรติ์ในการเสนาบทยาและประวัติความเป็นมาของตัวละคร ศึกษาถึงที่มาของรามเกียรติ์และเสนาบทยาของตัวละครและบุคคลสำคัญต่างๆ ในเรื่อง รามเกียรติ์ เช่น

งานของพันธ์ **เรื่องศรี**³⁶ ที่นำเสนอเรื่องและต้นกำเนิดของบุคคลสำคัญใน เรื่องรามเกียรติ์ เป็นการกล่าวถึงประวัติการอวตารของพระนายนก่อนที่จะมาเป็นพระราม รวมทั้งงานของ **ส. ศิษย์เสธ**³⁷ และ **อุดม ดุจศรีวัชร**³⁸ ที่ได้ศึกษาเฉพาะเรื่องราวของตัวละคร โดยเฉพาะวานรและทหารของพระรามในเรื่องรามเกียรติ์

³³ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ประชุมเรื่องพระรามและแนวคิดจากวรรณคดี. (กรุงเทพมหานคร: เจริญวัฒนาการพิมพ์, 2516)

³⁴ เสฐียรโกเศศ, อุปกรณ์รามเกียรติ์. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515).

³⁵ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤตติยากร, เรื่องวิจารณ์นิทานปันทิหรืออิเหนารามและสุจิตร์โชน - ละคร. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2517)

³⁶ พันธ์ เรื่องศรี, ประวัติกำเนิดบุคคลสำคัญในรามเกียรติ์. (พระนคร: มิตรไทย การพิมพ์, 2504).

³⁷ ส. ศิษย์เสธ, ออฟไซด์รามเกียรติ์. (พระนคร: โรงพิมพ์ช่างทหารอากาศ, 2508).

³⁸ อุดม ดุจศรีวัชร, ทหารพระราม. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์ ,2537).

นอกจากนี้ **เสรี หวังในธรรม** ได้ศึกษาเรื่องของความเป็นมาและลักษณะเครือญาติของฝ่ายทศกัณฐ์ เช่น กุมภกรรม อินทรชิต เป็นต้น³⁹ รวมทั้งเรื่องของหนุมาน ส่วนลักษณะเครือญาติของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ได้มี **อิสรา สุขุมาลจันทร์** ศึกษาไว้ในงานเรื่อง "พงศาวดารเรื่องรามเกียรติ์"⁴⁰ และ **นิภาพรรณ ศิริพงษ์** ได้ศึกษาถึงตัวละครผู้หญิงในเรื่องรามเกียรติ์จำนวนทั้งสิ้น 79 ตัวละคร โดยบอกถึงความเป็นมาและความสำคัญของตัวละคร พร้อมทั้งมีการตัดทอนของบทกลอนในแต่ละตอนที่มีการกล่าวถึงนางแต่ละตัวไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง⁴¹

9.4 รามเกียรติ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงทางด้านนาฏยกรรม
รามเกียรติ์ในการแสดงของประเทศไทยนั้นได้ถูกถ่ายทอดผ่านการแสดงทางด้านนาฏยกรรมที่เรียกว่า "โขน" ซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติของประเทศไทยนั้นใช้โคลงเรื่องของรามเกียรติ์ในการถ่ายทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การแสดงที่เกี่ยวข้องกับรามเกียรติ์ยังมีกระจายให้เห็นอยู่ตามประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย สำหรับเอกสารที่มีความเกี่ยวเนื่องกับรามเกียรติ์ในการแสดงนาฏยกรรม ดังนี้

กรมศิลปากรได้มีเอกสารเกี่ยวกับการแสดงนาฏยกรรมรามเกียรติ์ เช่น เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของโขนละคร ซึ่งเป็นการอธิบายถึงคติและจารีตในการแต่งกายเพื่อใช้ในการประกอบการแสดง⁴² และการอธิบายถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะของการแสดงนาฏยกรรม รวมทั้งมหรสพต่างๆ ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น ชักนาคศึกดำบรรพ์ โขน ละครหนัง หุ่นและการละเล่นของหลวง⁴³

³⁹ เสรี หวังในธรรม, โคตรวงศ์ทศกัณฐ์. (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2541).

⁴⁰ อิสรา สุขุมาลจันทร์, พงศาวดารเรื่องรามเกียรติ์. (พระนคร: โรงพิมพ์กรมการทหารสื่อสาร, 2512).

⁴¹ นิภาพรรณ ศิริพงษ์, นารีในรามเกียรติ์. (นครราชสีมา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543).

⁴² กรมศิลปากร, เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของโขนละครกรมศิลปากร. (พระนคร : กรมศิลปากร, 2494).

⁴³ กรมศิลปากร, มหรสพของไทย. (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2526).

ธนิต อยู่โพธิ์⁴⁴, ปัญญา นิตยสุวรรณ⁴⁵ และสุมาลิน พึ่งพันธุ ได้ทำการศึกษาถึงนาฏยกรรมรามเกียรติ์โดยมุ่งเน้นถึงการแสดงประเภท " โขน " โดยศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการแสดงชั้กนาटकิกดาบรพซึ่งเชื่อว่าเป็นต้นเค้าของการแสดงโขน คติความเชื่อ จาริต ประเพณีธรรมเนียมในการประพฤติปฏิบัติ อุปกรณัการแสดง อาวุธ เครื่องแต่งกาย หัวโขน⁴⁶ ตลอดจนพิธีกรรมการไหว้ครูของโขนละคร นอกจากการศึกษาถึงนาฏยกรรมรามเกียรติ์ ประเภท " โขน " แล้ว ยังมีผู้ที่ศึกษาถึงการแสดงในประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงหนังใหญ่และหุ่น โดยผอบ โปษะกฤษณะ⁴⁷ได้ทำการศึกษาถึงวรรณกรรมที่ใช้ในการประกอบการแสดงหนังใหญ่ โดยกล่าวถึงประวัติและความเป็นมาของวรรณกรรมและหนังใหญ่ ตลอดจนอธิบายถึงวิวัฒนาการของการแสดงหนังใหญ่ในประเทศไทย ส่วนวันทนีย์ ม่วงบุญ⁴⁸ ได้ศึกษาถึงหุ่นในเรื่องรามเกียรติ์ โดยมุ่งเน้นศึกษาไปยังหุ่นของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ซึ่งถือว่าเป็นหุ่นละครหลวงที่มีความสำคัญในมิติทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาถึงลักษณะสำคัญและการสร้างสรรค์หุ่นในเรื่องรามเกียรติ์

9.5 การรวบรวมเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ในมิติต่างๆ ของนักวิชาการปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตว่าการศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ในปัจจุบันมักจะเป็นไปในลักษณะของการตีความเชิงเปรียบเทียบ โดยรามเกียรติ์ฉบับที่ใช้ในการอ้างอิงเป็นฉบับหลวง คือ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอีกทั้งยังมีการอ้างอิงถึงรามายณะฉบับดั้งเดิมของวาลมิกิ

⁴⁴ ธนิต อยู่โพธิ์, โขน, (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2526).

⁴⁵ ปัญญา นิตยสุวรรณ, "อุปกรณัประกอบการแสดงโขน," ใน วารสารไทย ปีที่ 19 (มกราคม-มีนาคม 2542).

⁴⁶ สุมาลิน พึ่งพันธุ, หัวโขนและตัวละครเรื่องรามเกียรติ์. (กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, 2532).

⁴⁷ ผอบ โปษะกฤษณะ, วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่. (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2520).

⁴⁸ วันทนีย์ ม่วงบุญ, ลักษณะประติมานวิทยาของหุ่นเรื่องรามเกียรติ์ ของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, 2539).

พระองค์ โดยงานชิ้นนี้ได้ศึกษาและพบว่าเนื้อหาของรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 นั้นมีความแนบแน่นกับรัฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นทฤษฎี การปฏิบัติและในฐานะสื่อทางการเมือง ในฐานะทฤษฎีพบว่า รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 แฝงด้วยสังกัดทางการเมืองที่สามารถแสดงถึงความคาดหวัง และใช้ในการอธิบายสังคมการเมืองเช่นเดียวกับปรัชญาการเมืองทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นทางด้านพื้นฐานทางสังคมวิทยาการเมืองที่เกี่ยวกับชนชั้น ครอบครัวยุคและความเชื่อ ในด้านการเมืองและการบริหารที่เน้นโครงสร้างและหน้าที่ของรัฐ และในด้านปรัชญาจำแนกให้เห็นถึงอิทธิพลของชนชั้นนำโดยเฉพาะราชาที่เหนือชนชั้นอื่นอย่างเด็ดขาด ทั้งในแง่ของสถานภาพและระบบความสัมพันธ์

ในฐานะที่เป็นการปฏิบัติพบว่า รามเกียรติ์มีความผูกพันอยู่กับวรรณกรรม เนื่องจากรวบรวมความคิดจากวรรณกรรมเล่มอื่นในยุคสมัยของพระองค์ การชำระวรรณกรรมจึงสร้างความชอบธรรมต่อการปกครองได้เช่นเดียวกับการชำระพงศาวดาร และโดยหลักทางการเมืองในรามเกียรติ์มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นจริงในสังคม โดยสามารถเชื่อมโยงภารกิจในสมัยพระองค์ที่เกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อขึ้นครองราชย์และหลังครองราชย์แล้ว

ในฐานะที่เป็นสื่อทางการเมือง รามเกียรติ์เป็นคู่มือที่เป็นเครื่องมือให้แก่พระองค์ รวมทั้งเป็นการถ่ายทอดความคิดให้กับสังคม รามเกียรติ์จึงอาจใช้เพื่อกล่อมเกลาสังคมทางการเมืองได้ ทั้งนี้เพราะมีความเบี่ยงเบนในสาระของรามเกียรติ์ของพระองค์ ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้เมื่อเทียบกับฉบับของวาลมิกิและสำนวนของท้องถิ่นไทย ผลของกระบวนการกล่อมเกลาสังคมทางการเมืองได้สะท้อนให้เห็นแม้จะเป็นสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะพบความสัมพันธ์ระหว่างสาระในรามเกียรติ์กับเหตุการณ์ปัจจุบัน ในเชิงสหสัมพันธ์ทางคุณภาพมากกว่าในเชิงเหตุผล

ปี พ.ศ. 2528 ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์⁵¹ ได้ศึกษาเรื่อง "ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ" ในงานศึกษาชิ้นนี้ได้ภาพของบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ คือ โดยทั่วไปตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายธรรมะที่มีพระรามเป็นผู้นำและฝ่ายอธรรมมีทศกัณฐ์เป็นผู้นำ โดยตัวละครฝ่ายธรรมะมักมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นธรรม ความถูกต้องมากกว่าความเป็นญาคติมิตร ในกรณีที่ความเป็นธรรมขัดกับความเป็นญาคติมิตร

⁵¹ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา, 2528).

ฝ่ายธรรมะจะเลือกกระทำสิ่งที่เป็นธรรมเสมอ โดยไม่คำนึงถึงฐานะความเป็นญาติมิตรเลย เช่น พระพรตประณามมารดาของตนเองและขอให้พระรามลงโทษประหารมารดาผู้คิดร้ายต่อพระราม เพราะเห็นว่ามารดาเป็นฝ่ายผิด พิเภกประณามทศกัณฐ์ผู้เป็นพี่ชายซึ่งทำผิดศีลธรรมแล้วมาสวามิภักดิ์ต่อพระรามซึ่งเป็นฝ่ายที่ถูกต้อง ด้วยการรับใช้พระรามในการทำสงครามกับเครือญาติของตนเองซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม ทั้งพระพรตและพิเภกจึงได้รับผลดีตอบแทนในบั้นปลาย ส่วนตัวละครฝ่ายอธรรมซึ่งมักจะคำนึงถึงความเป็นเครือญาติก่อนอื่น เช่น กุมภกรรณแม้เป็นยักษ์ที่มีศีลธรรมมาก่อนและตระหนักดีว่าทศกัณฐ์เป็นฝ่ายผิดแต่เห็นแก่ความเป็นพี่น้องจึงช่วยทศกัณฐ์รบและไม่เห็นด้วยกับพิเภกซึ่งไปเข้ากับฝ่ายศัตรู ถึงแม้รู้ว่าศัตรูเป็นฝ่ายที่ถูกต้องทำให้ผลที่ได้รับผล คือ ถูกพระรามสังหาร

ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ได้กล่าวว่า รามเกียรติ์มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของคุณธรรมและความชอบธรรมว่ามาก่อนสิ่งอื่นใด และอาจปล้ำความเป็นเครือญาติได้หากพบว่าเป็นฝ่ายผิด นอกจากนี้รามเกียรติ์ยังชี้ให้เห็นในพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครว่าความดีที่กระทำนั้น หากกระทำต่อผู้ที่มีความเป็นธรรมจึงจะเกิดประโยชน์ ถ้าช่วยเหลือจงรักภักดีต่อฝ่ายอธรรมจะมีแต่ความหายนะ พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์นั้นจึงมีความสอดคล้องกับความเป็นจริงตามสมควร เช่น ถึงแม้ว่าพระรามจะมีพฤติกรรมเป็นแบบฉบับของลูกที่ดี สามีที่ดี และกษัตริย์ที่ดี แต่ในบางครั้งพระรามก็แสดงข้อบกพร่องต่างๆ เช่นเดียวกับปุถุชน ทศกัณฐ์แม้จะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆ แต่ในบางครั้งก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นพี่ที่ดีและสามีที่ดี หนุมานเองซึ่งมีความฉลาดรอบรู้ก็หยิ่งในความสามารถของตนเกินไปทำให้เกิดการวิวาทกับนิลพัทจนพระรามกริ้ว ในความเป็นจริงทุกคนไม่ว่าใครก็ไม่ได้ดีไปหมดทุกอย่างหรือเลวทุกด้านและตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพดังกล่าวจึงทำให้มีความสมจริงและความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านและผู้ที่ได้ชมการแสดง